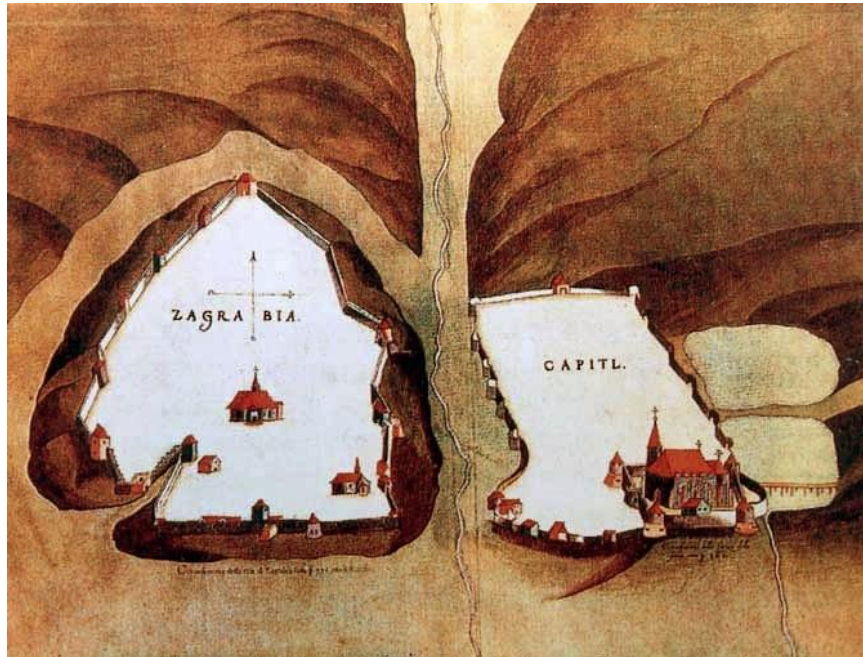

Groblje na najvećoj zagrebačkoj tržnici (1/2)

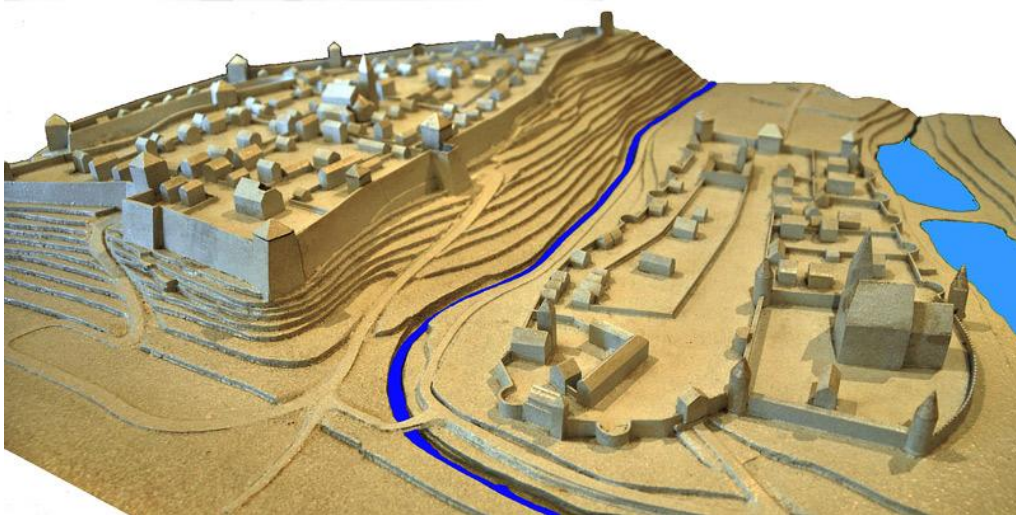
Gradska tržnica je tijekom srednjeg vijeka u Gradecu i biskupskom Zagrebu bila otvorena svakodnevno, a najstariji spomen zagrebačkih kumica (žene koje sir, jaja, živež i ostale namirnice "donose na glavi", u starim hrvatskim "rogožarima", koji se pletu od rogoza ili u velikim, modrim pletenim rubcima) nalazimo u gradečkim sudskim spisima iz 1359. godine.

Godine 1368. bilo je na Gradecu 11 mesnica i osam ribarnica(!) oko tržnice na Trgu svetog Marka.

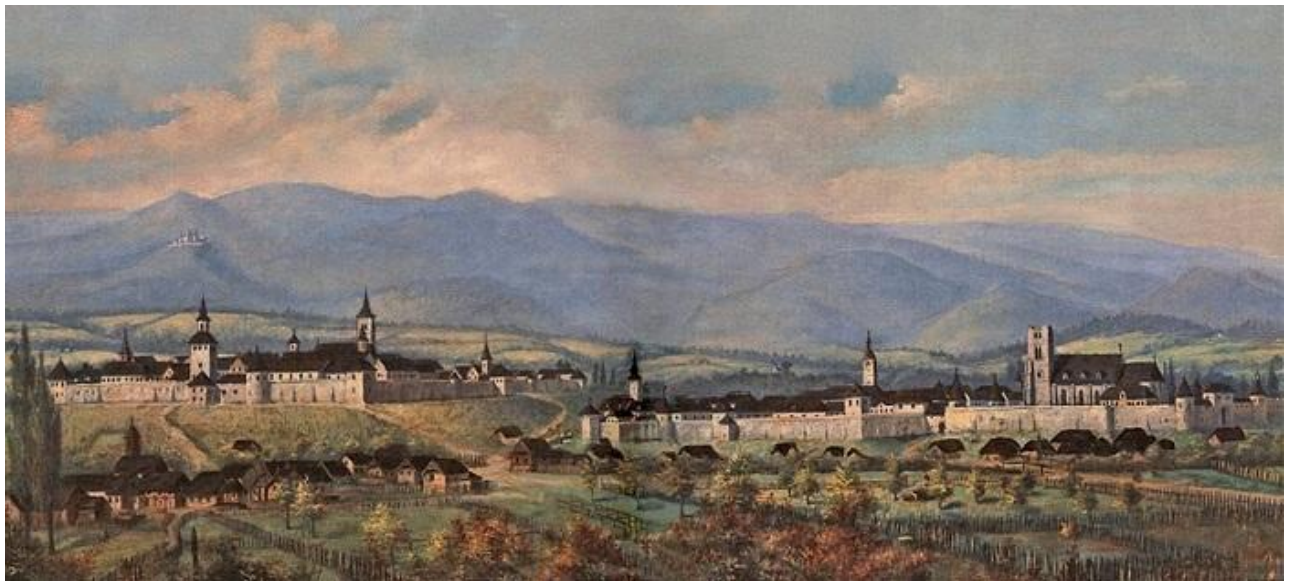
Najstariji prikaz Zagreba "Zagrabia Capitl. " iz početka XVI stoljeća (1521 - 1529.), original u Nacionalnoj knjižnici u Beču.

Akvarel koji prikazuje Zagreb kao dvojni grad (Gradec i Kaptol) razdvojen dolinom kojom teče potok Cirkvenitza (Crkvenščak, Medveščak) je zapravo vojna karta s točno označenim sistemom utvrda i konfiguracijom okolnog terena. Vide se crkva Sv. Marka i Sv. Katarine na Gradecu, te katedrala i crkva Sv. Marije na Kaptolu, kao i močvara (ribnjaci) istočno od Kaptola – danas Park biskupa Langa. Kuće za stanovanje, podgrađe i ostala naselja izvan zidina nisu naslikane. Potok Medveščak, višestoljetna granica između dva grada, se prvi put spominje u ispravi kralja Emerika 1201. godine.

Maketa prikazuje Zagreb s jugoistočne strane (Muzej grada Zagreba, 2011.)

Od istočnog obrambenog zida Gradeca, ispod kojeg teče potok Medveščak (današnja Medvedgradska i Tkalčićeva ulica) ostale su nam tek dvije kule, Popov toranj i Kamenita vrata (poveznica: Od Kamen(it)ih vrata do Palainovke i Jurjevskog groblja), a od vanjskih obrambenih zidina Kaptola očuvala se Prišlinova kula i ostaci sjevernog kaptolskog zida na Opatovini, te pet renesansnih kula obrambenog zida oko katedrale (poveznica: Đavlova glava u zagrebačkoj katedrali).

Zagreb s jugoistočne strane oko godine 1639. (Nacionalna knjižnica u Beču)

Ovaj akvarelirani crtež vjerno prikazuje izgled grada. Vidimo i podgrađe sa crkvom sv. Margarete u Ilici (poveznica: Urbana "foto-arheologija" grada Zagreba: Kavica na bivšem gubilištu).

U zaleđu vidi se najviši vrh Zagrebačke gore, Sljeme (1035 m/nm) poznato pod imenom Mons Zelemen već od 1209. godine, a iste godine spominje se i Mons Ursi (Medvedski breg, tj. Medvednica). Na nižem brdu (587 m/nm) je zagrebački biskup Filip podigao grad

Medvedgrad (1249 – 1254. godine) "kojega bijaše potres od god. 1590. tako rasklimao, da se je gospodar njegov Stjepan Gregorijanec morao preseliti u Šestine".

Gradec je podignut na brdašcu Grič (156 m/nm), i od 16. studenoga 1242. je "slobodni kraljevski grad". Biskupski grad "Zagreb" je podignut na nešto nižoj uzvisini, brežuljku kasnije nazvanom Kaptol, od 1094. središte Zagrebačke biskupije.

* Veliki pomor izazvan epidemijom kuge potaknuo je raspravu na sjednici Hrvatskoga sabora 21. listopada 1599. godine o potrebi da se u grad pozove dobar liječnik i ljekarnik.

* Godine 1647. pojavila se kuga na Kaptolu, a iste godine veliki požar poharao je Gradec.

Sporovi i sukobi između Gradeca i Kaptola trajali su stoljećima, sve do 7. rujna 1850. kada su zaslugom bana Josipa Jelačića sjedinjeni slobodni i kraljevski grad na brdu Gradecu, Kaptol, Nova Ves i Vlačka Ves (poveznica: Stanovnike Vlačke ulice muči kreketanje žaba) u jednu gradsku općinu Kraljevski grad Zagreb. Gradski su vijećnici izabrani 19. svibnja 1851. godine, a dotadašnji gradečki sudac Janko Kamauff je izabran za prvog gradonačelnika.

Maketa Kaptola prije 1880. godine (Muzej grada Zagreba, rad arh. V. Mišića)

Zagrebačka katedrala sv. Stjepana (Uznesenja Blažene Djevice Marije) s palačom biskupskog dvora i gradskom vijećnicom prvostolnog Kaptola ispred Bakačeve kule, zatim crkva Franjevac sa samostanom na Opatovini, i na zapadnom dijelu Kaptola vidi se crkva sv. Marije na Dolcu.

Lijevo od biskupskog dvora i kule Nebojan vidimo Južna kaptolska vrata (srušena 1862.) od kojih vodi put (današnja Bakačeva ulica) preko zidanog mosta Manduševac na Harmicu (poveznica: Nudisti na Trgu bana Josipa Jelačića). Negdašnji kaptolski zid na južnoj strani naselja očuvao se još samo u današnjem imenu ulice Pod zidom.

2012. Pogled iz Vlaške na Bakačevu ulicu i tzv. Nebojan kulu.

1884 - 1899.(?) Bakačeva ulica

U lijevom uglu fotografije vidimo palaču Wasserhtal (izgrađena 1883., današnji "Varteks" na Trgu bana Jelačića), a u desnom uglu natpis "Kaptolski bazar".

2012. Bakačeva ulica

Kaptolska gradska vijećnica (izgrađena 1675., srušena 1876.)

"Kotlar Mungić sazida sebi od njenog materijala kuću u Draškovićevoj ulici. Žalibože nam je tek u slici usčuvana, a gotovo baš na njenom mjestu stoji ribarnica, potpuna karikatura te lijepe zgrade, koja je kasnije u XVIII stoljeću bila urešena i slikama na vanjskim stijenama. Tako je grad Zagreb izgubio najljepši spomenik arhitekture XVII stoljeća." (Gjuro Szabo: Zagrebačke građevine XVII stoljeća)

Ribarnica na Kaptolskom trgu

Godine 1851. gradski su vijećnici izabrali Kaptolski trg za lokaciju prve zagrebačke tržnice.

Zanimljivo je da do sredine XIX stoljeća muševi idu u kupovinu na tržnicu, dok bijahu domačice zabavljene kućnim poslom.

Kaptolski trg prije 1876.

1905. *Na Kaptolskom trgu*, kolorirani bakropis (Menci Clement Crnčić)

* M.C. Crnčić je začetnik moderne hrvatske grafike

Fernkornova fontana s kipom Blažene Djevice Marije postavljena je 1876. godine.

Nakon osnutka biskupije u Zagrebu, na Kaptolu se stoljećima održavao sajam svake godine u mjesecu kolovozu, na dan sv. Stjepana, poznat pod imenom "Kraljev sajam".

Bakačeva kula (podignuta na mjestu srušene crkve sv. Emerika), knjižnica Metropolitana i dio renesansnog obrambenog zida katedrale - bezdušno su srušeni 1906. godine.

1948.

Ulica Nova Ves

Današnji Zagrepčani često nemaju više ni pojma o prijašnjem stanju ulica kojima svakodnevno prolaze. Izgubljena je uspomena na električni tramvaj i prugu Jelačićev Trg - Kaptol - Nova Ves - Gupčeva zvijezda – Mirogoj (1911 - 1931.).

2011. Ulica Nova Ves

1914. Bakačeva ulica

Bakačeva ulica i Kaptolski trg

Drugom generalnom urbanističkom osnovom iz 1887. premještena je središnja gradska tržnica na lokaciju Trga bana Jelačića, no na Kaptolskom se trgu još dugo održava sajam i trgovina.

Bakačeva ulica

Bakačeva ulica

1912. Ugao Bakačeve i Trga bana Jelačića: iskakanje tramvaja na mimoilaznici

Ugao Bakačeve i Trga bana Jelačića prije 1907. godine.

Kakova su jela naši stari pripravljali?

»Juha, govedina i "cušpajs" bili su u građanskim kućama svagdanja hrana. Bez "govedske juhe" nije nitko bio, pa je vole Zagrebčani i danas, kad je govedina znatno skuplja.

Ako bijaše govedina tusta, ukuhala bi majka "rižkašu" (rižu) ili gerštl, a inače bi umiesila od brašna "krpice", široke ili uzke rezance, trgance, napravila žličnjake (Griesnudele), ulivanke (Eingussnudele), ribanu kašu ili gris, kojega otac nije volio, jer mu se lovio za guste brkove.

Umak ili "sos" za govedinu bijaše najobičniji "hren", koji je morao biti "tak lut, da je išel čes nos van", pak umak od luka-crljenca, dok nam onaj od češnjaka sa ukuhanim žemljama nije išao u slast, ali smo voljeli "paradajze" i "samoborsku muštardu".

2011.

Govedinu bi pripravljali i na bavarsku, angliansku, holandezku, muskovečku (rusku), talijansku.

Od teleta jeli su glavu, moždjane, uha, jetrica, ražlec, nadeveni želudac i slezena, teleće nožice, teleći bospor, teleće karbonadle, teleću lopaticu i teleći kuk.

Dobri moj otac više je puta sam dognao kući tele i platio za njega po 3 forinte. Polovinu bi potrošili mi, polovinu susjed. Kožu je otac prodao jednom kožaru ili na Potoku ili ju dao prirediti za obuću, a tako su radili i drugi.

Od juha zvala se jedna "polevka", jeli su juhu od jetara, juhu "panadicu". Bažuljeva juha, iz crnoga kruha juha, iz gljiva juha, juha od kosane vizovine (riba moruna), krapovine (šaran) i ikara.

Postna se juha pravila od leće, krapjega mliečča, od puževa, rakova, od friganoga krapa ili šćuke (štuka), od žabe, željva (kornjača), a jeli su kao postnu juhu i "prežganu juhu", pripravljali "slepu" govedsku juhu, od kiselog i slatkog vrhnja, od mlieka, vina i celera.

"Eingemahsce" zove naš Sokač "zajuhja", a bila su peršinova, jetrena, limunska s špargom, karfijolima, paštetima, od pisane pečenke, od pisane pečenke moštom. Na "zajuhja" spadao je i jezik sa umakom ili pečen, fileki, volovski rep, gulaš, "berzolica nadevena i tenfana".

Nadevi u postne juhe bili su od žemlje, vrhnja, mali knedlini od krapovine i šćukovine. Postno jelo bila su frigana jaja ili cvrće, pečena nadevena, strta jaja, jaja "kakti volovske oči", nadevena jaja sa racima.

Ptice-popeke (*Columbus fluviatilis*) kao postno jelo, spremili bi na "rumenom sosu". Od peradi bijahu u ono vrieme obični kapuni (kastirani kokot), koji su danas riedki. I pilići "friganci".

Umak pravili su od luka, suhoga, zelena, kuhana hrena, i sa vrhnjem, od merlina, kopra, češnjaka, raka, od pisane pečenke, "paradajskih jabučic", peršuna, poruga luka, sardela, kiselice, pisane pečenke, "vugerkov" (krastavac), haringa, šipka.

Osobita poslastica bijahu puhovi, koje su "nadevali" i na "rosteru" pekli, u sosu ih pripravljali. U zimsko vrijeme znao je otac donieti kući i pokojega puha, koji su seljaci dušili dimom u bukvama. Majka ih nije voljela, jer da nalikuju štakorima, ali je rado spravila njihovu mast, kao dobar liek od opekline i pohranila u "špajzi". Jeli su i meso od vidre bilo tenfanu, bilo pečenu.

Uz pečenu (svinjsku, janjeću i drugu) bila je i salata, s proljeća "matovilac", prva proljetna salata, i radić, kojega je otac volio, jer bijaše "žuhak", dok regvarta (endivije) nismo voljeli. Ove dvije salate i danas su u Zagrebu ostale "purgarske". Za salatu imali su grah, karfijol, zelje, povrtnicu, krastavce, jagode, višnje, šljive, jabuke, kruške, tunje, pomerandje, artičoke, "zmešanu" salatu.

U ljeti jeli smo glavščiku ili onu visoku salatu vezilju, koju su naši stari zvali "Bundsalat".

Za salatu spremila je majka i mošnjice (zeleni grah - mahune) sa sitno kosanim češnjakom i dakako vinskim octom, ali i krumpir na koji bi narezala "celera, kojega Zagrebčani vole veoma".

Kuruzno brašno mjerilo se na holbe i poliće, a Gračanke ga na Kaptolu prodavale na istome mjestu, gdje ga prodavaju i danas.

I mlieko bijaše jeftino, a prodavale ga samo Lašćanke, ali ga nisu nosile u "plehnatim kantama" kao danas, već u zemljanim lončićima, koje bi svrstali u rešeto i nosile na glavi. Prodavale su mlieko na Krvavom mostu na prostoru lievoga kuta ili ga donasale kući. "Lonček" obrana mlieka stajao je 2 krajcara, sa vrhnjem, koje bilo "kak prst debelo" 3 kr., dok je polić mlieka domaćica kupovala po 8 kr.

1908.

Tržnica s Trga bana Jelačića premještena je na Dolac 7. studenoga 1929. godine.

2012.

Kolači bili su navadni; jeli su "kifline" i "krafline". Ovi su bili fašinski, drugi od pjenica, od rakova, vrhnja, bubrega, od vrtnoga grozdića (ribizle). Močnjaci bili su prhki jabukovi, bavarski, od čokolade, mandalski, pomerandja, masleni, od višanja. Pflancine pravili su od "krapovih ikric", od telećih jetara, višanja.

Za konfekt bilo je "cukorja": mandala pečenih, cimetom i čokoladam, jeli se prhki "vrtanjeci", čokoladni "kušci" (puserli), cukorni, bieli kušci, sladki "venčeci", "holačeci", cesarski "hlebci", pak borme i "holipe". << (Dragutin Hirc, *Stari Zagreb*, MH, 2008.)

*Dragutin Hirc (1853 -1921.), hrvatski prirodoslovac (botaničar i geograf), planinar i putopisac. Njegov rukopis o rodnome mu Zagrebu dugi je niz godina bio pohranjen u Državnome arhivu u Zagrebu, a zalaganjem Matice hrvatske konačno je objavljen 2008.

Rasprave o izboru mjesta za izgradnju nove gradske tržnice završile su početkom 1908. kada gradonačelnik Zagreba Milan Amruš raspisuje javni natječaj za arhitektonsko-urbanističku regulaciju prostora Kaptola i Dolca. Prvu nagradu dobio je arhitekt Viktor Kovačić s idejom o novoj tržnici u središtu Dolca. Priča o prostornom uređenju Dolca je i priča o političkom kaosu i korumpiranim gradskim političarima u Zagrebu. Zbog Dolca je gradonačelnik Vjekoslav Heinzel dao ostavku 23. listopada 1928. godine.

U nastavku reportaže slijedi opširniji prikaz o izgradnji tržnice Dolac.

Ljubomir Škrinjar

KOMENTARI ČITATELJA

0 #1 Dodatak — LjubomirS 2012-04-03 13:11
Još nekoliko fotografija o preobrazbi Bakačeve ulice.

Bakačeva ulica danas.

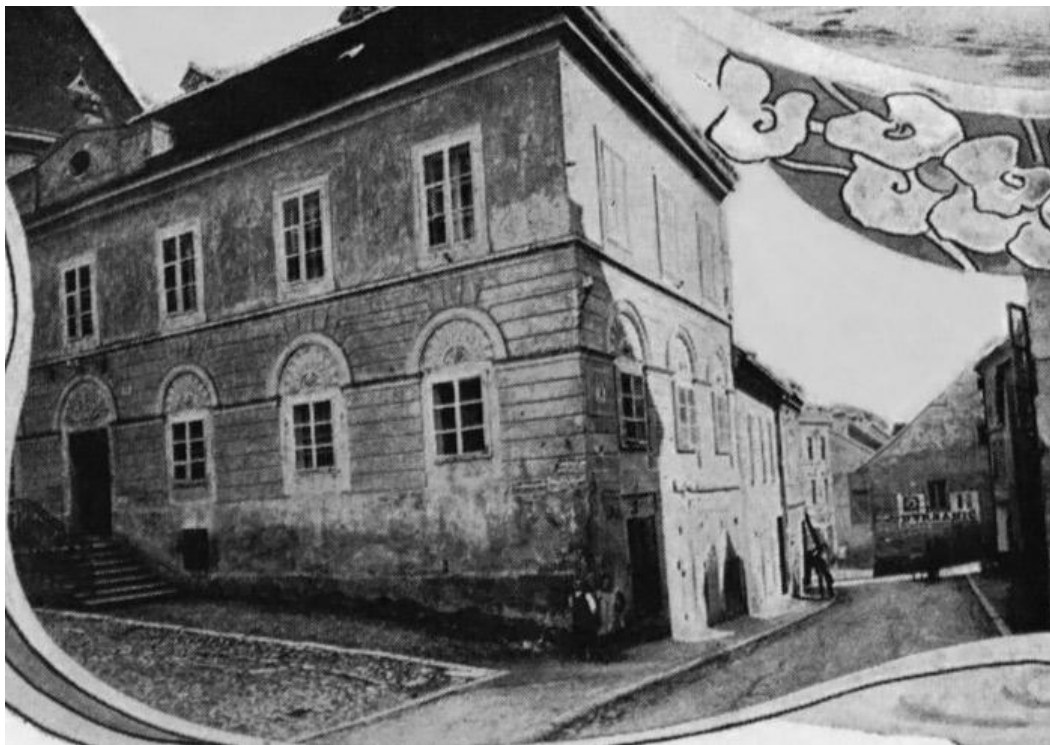
Nažalost, nisam pronašao fotografiju Bakačeve s mostom nad potokom Medveščakom (nalazio se na današnjem mjestu crvenog prometnog znaka).

1898. Bakačeva ulica

1895. Ugao Bakačeve i Vlačke ulice

1895. Pogled s Kaptolskog trga na Bakačevu ulicu (u donjem desnom dijelu fotografije vidimo ljestve naslonjene na kuću s prethodne fotografije).

Groblje na najvećoj zagrebačkoj tržnici (2/2)

Kaptolska naselja Dolec (danas Dolac) i Opatovina, zajedno s kaptolskim podgrađem (Bakačeva, Vlaška) i predgrađem (Nova Ves), bila su obrtničko-trgovački (građanski) dio, a crkveni i najstariji dio Kaptola predstavljale su kurije zagrebačkih kanonika i nadarbenika (prebendara) podizane oko Kaptolskog trga.

*Kanonici (znalci crkvenoga prava i zakona) su članovi biskupova vijeća (kapitula) i pomažu biskupu u vođenju biskupije.

Pogled na Dolac sa crkvom Sv. Marije, Opatovinu, ulicu Pod zidom i potok Medveščak prije potresa 1880.

Oko crkvice Sv. Marije i cistercitskog samostana na zapadnoj strani Kaptola se razvio Dolac, srednjovjekovno naselje skromnih kuća u kojem je protonator Gjuro Plemić u XVII stoljeću izgradio svoju kuriju (palaču, dvor).

Kurija protonotara Gjure Plemića i crkva Sv. Marije oko 1690. (iz zbornika "Status familiae Patachich", NSK u Zagrebu)

Plemićevu kuriju baštinila je hrvatska velikaška obitelj Patačić, a kada je ta plemićka obitelj izumrla, kurija je pripala Prvostolnom Kaptolu. Kasnije je u njoj bila smještena škola: privatna (1825.), javna (1839.) i Obrtna (1877.).

*Baltazar II. Patačić je sudjelovao u zapljeni imanja Zrinskih (1671.), a godine 1707. car Josip II. darovao mu je nekadašnja zrinska imanja Vrbovec i Rakovec;

*Adam Patačić, župnik u Vrbovcu (1739.), kanonik u Zagrebu (1741.) i biskup u Kaloči (1776.);

*barun Franjo Patačić je graditelj najljepše barokne palače u Varaždinu (1764.);

1925. Crkva Sv. Marije na Dolcu

U kaptolskom arhivu postoji isprava iz 1272. godine koja spominje kapelu Blažene Djevice (posvećene Marijinu pohodu Elizabeti) na zaravanku koji se terasasto spušta prema nekadašnjem kaptolskom podgrađu i mlinu na potoku Medveščaku. Vjerojatno je bila izgrađena poslije provale Tatara (1242.). Ostaci ove male gotičke crkvice otkriveni su u temeljima današnje crkve Sv. Marije tijekom gradnje tržnice Dolac 1928. godine.

Po dolasku Cistercita u Zagreb (između 1307. i 1315.) crkvica je pregrađena i povećana, a uz njezinu sjevernu stranu prigraden je samostan Cistercita. Obnovljena je godine 1740. u baroknom stilu, a u sljedećoj obnovi 1886. dobila je današnji izgled. Po odlasku Cistercita iz Zagreba (1496.) postal je župnom crkvom (1511.). Od 9. studenog 1880. do 8. studenog 1885. služila je kao katedralna crkva.

Cisterciti su razvili gotski tip crkve bez zvonika, pa je 1634. godine Sv. Mariji prigraden drveni zvonik na sjevernoj strani crkve, koji je 1742. zamijenjen zidanim sa četiri zvona. Sat je postavljen 1871. godine.

2011. Zapadno pročelje crkve Sv. Marije

Župna crkva Sv. Marije ima dva pročelja: jedno na zapadnoj (Tkalčićeva ulica), i drugo na istočnoj strani (tržnica Dolac). Ulazilo se u nju sa sjeverne i istočne strane. Sjeverni ulaz je zazidan 1817., a u vrijeme župnika Baričevića otvoren je 1794. zapadni ulaz sa stubama do

potoka Medveščaka (ulica Potok). Neorenesansno pročelje, s kipom Majke Božje i malog Isusa, uređeno je 1886. godine, no do današnjeg dana uglavnom je u uporabi manji ulaz na istočnoj strani.

* Župnik Adam Alojz Baričević (1790 - 1803.) ostao je upamćen po domoljublju i političkoj hrabrosti jer je na svetim misama pjevao Božićne pjesme na hrvatskom jeziku, i jer je 1799. spriječio biskupa Vrhovca da ukine župu.

2012. Istočno pročelje je zapravo tek mali barokni portal s niskim vratima.

Niša s kipom Majke Božje koja stoji na polukugli i desnom nogom gazi zmaja koji je gubicom zahvatio crvenu jabuku, postavljena je 1908. godine.

Okolo niše, koja je na baroknim portalima česta, naslikana je fresko slika poklonstva kraljeva Stjepana i Emerika Bogorodičinu kipu: Sv. Stjepan joj pruža krunu i žezlo, a Sv. Emerik široku sjekiru.

2012.

Već u vrijeme Cistercita spominje se groblje uz južnu stranu crkve Sv. Marije. Kada je 1639. na sjevernoj strani crkve izgorio stari cistercitski samostan, to groblje je premješteno s južne

na sjevernu stranu crkve (današnja lokacija zgrade ribarnice). U groblje se ulazilo kroz dvokrilna vrata na istočnom zidu groblja (današnji ulaz u ribarnicu).

1928. Grobnica ispod nekadašnjeg groblja

Groblje sa sjeverne strane crkve je zbog blizine novoizgrađenih kuća zatvoreno između 1754. i 1779., ali ispod njega je potom izgrađena velika grobnica! Umrle župljane počeli su pokapati i na groblju kod Petrove crkve u Vlačkoj ulici, i na groblju koje je bilo uz kapelicu Sv. Tome na kraju Nove Vesi.

Kroz ulaz u tu novu vanjsku crkvenu grobnicu se ulazilo i u šest grobnica pod samom crkvom u kojima još i danas poživaju kosti Petronile Zrinske (+1699.), kćeri bana Petra Zrinskoga, te poznatog venecijanskog kipara Franje Robba (+1757.). Zadnji ukop u ove grobnice bio je 1817. godine.

1928. Grobnica ispod nekadašnjeg groblja je srušena tijekom gradnje tržnice Dolac.

1928. Gradilište buduće tržnice Dolac

Radovi na izgradnji tržnice i zgrade Tržnoga nadzorništva počeli su sredinom srpnja 1927. i završeni su 1930. godine bez pravomoćne građevne dozvole.

1929. Tržnica i zgrada Tržnoga nadzorništva u izgradnji

2012. Istočno pročelje zgrade Tržnoga nadzorništva i zvonik crkve sv. Marije

Izgradnja zgrade Tržnoga nadzorništva s arkadnim trijemom na istočnom pročelju (arh. Vjekoslav Bastl) prvi je put prekinuta 20. kolovoza 1928. jer se namjeravalo srušiti dio crkve; sredinom studenoga po drugi su put obustavljeni radovi zbog sudskih tužbi Prvostolnoga kaptola i Vladimira Bartulića za ometanje posjeda; 14. prosinca 1928. su po treći put zaustavljeni svi radovi na zgradi Tržnoga nadzorništva.

Zgrada je niža od susjedne Bartulićeve zgrade (izgrađena 1927.) iako je ujednačenost visine (22 metra) svih zgrada na zapadnoj, sjevernoj i istočnoj strani vanjske tržnice bila uvjetovana detaljnom regulacijskom osnovom iz 1925. godine.

2010.

1900. Pogled na Dolac

U veljači 1928. srušena je posljednja kuća na Dolcu, a od starog Dolca je ostala jedino crkva Sv. Marije. Povjesničar Gjuro Szabo (+1943.) taj je potez nazvao vandalizmom nad kulturom i prošlošću. Arhitekti Edo Schoen, Petar Knoll i Martin Pilar su 1923. godine javno zahtijevali očuvanje starina i istupali protiv izgradnje tržnice na Dolcu koju je osmislio arhitekt Viktor Kovačić: tržnica pod zemljom, a nad zemljom nalazi se prostrani trg okružen trgovačko-stambenim zgradama.

Tijekom 1925. i 1926. godine u zagrebačkom je tisku objavljen velik broj kritičkih tekstova o uređenju Dolca.

1926.

Priča o prostornom uređenju Dolca je i priča o političkom kaosu i korumpiranim gradskim političarima u Zagrebu.

Rasprave o izboru mjesta za izgradnju nove gradske tržnice završile su početkom 1908. kada gradonačelnik Zagreba Milan Amruš raspisuje javni natječaj za arhitektonsko-urbanističku regulaciju prostora Kaptola i Dolca. Prva je nagrada dodijeljena arhitektu Viktoru Kovačiću (1909.).

Do 1925. godine detaljan urbanistički plan (regulacijska osnova Kaptol – Dolac) nije izrađen, ali Grad Zagreb je u čitavom razdoblju provodio otkup i izvlašćivanje nekretnina na Dolcu, u Tkalčićevoj, u ulici Pod zidom i na Kaptolu.

1910. Pogled na sjeverni dio ulice koja je s Dolca vodila do ulice Pod zidom.

1910. Pogled na južni dio ulice i stubište kojim se s Dolca dolazilo do ulice Pod zidom. Stubište se nalazilo u sredini između dva današnja stubišta uz zapadni i istočni blok zgrada.

Godine 1925. Odbor za regulaciju Kaptola i Dolca (nadgleda izradu i predlaže regulacijsku osnovu na odobrenje Gradskom zastupstvu) bez objašnjenja napušta odobrenu regulatornu osnovu Dolca arhitekta Viktora Kovačića iz 1908., zaobilazi zakonski propisan upravni postupak i u lipnju prihvaća novu detaljnu regulacijsku osnovu za Dolac i Kaptolski trg koju su izradili Gradski građevni ured i njegov predstojnik Karlo Vajda. Naravno, odluka Odbora je izazvala veliku raspravu na skupštini Gradskoga zastupstva 26. lipnja 1925., no ipak je odobrena iako Vajda nije zastupnike upoznao s osnovnom koncepcijom nove detaljne regulacije Dolca.

2012.

Izrada idejnog arhitektonskog projekta tržnice bila je neposrednom odlukom (bez javnog natječaja) povjerena arhitektu Vjekoslavu Bastlu. U listopadu 1925. je započelo rušenje Plemićeve kurije, a glavni arhitektonski projekt tržnice je završen u srpnju 1927.

Projektom je bila predviđena izgradnja vanjske i unutrašnje tržnice. Ulica Pod Zidom je južna granica vanjske tržnice na Dolcu, a sjeverna granica je Skalinska ulica koju je trebalo proširiti rušenjem zgrada na sjevernoj strani i produžiti sve do Kaptolskog trga.

Način i izbor izvođača za pojedine radove također je izazvao brojne optužbe o neregularnosti natječaja. Raspisani natječaji poništiti bi se, a na ponovljenim natječajima radovi bi se odlukom gradonačelnika Vjekoslava Heinzela dodijelili manje poznatim i neafirmiranim izvođačima. Gradonačelnik Vjekoslav Heinzel je dao ostavku 23. listopada 1928. godine.

2011.

Trg Bana Jelačića, ulica Splavnica i stari Dolac

1911. Pogled iz Splavnice na ulicu Pod zidom, kulu Plemićeve kurije i zvonik crkve Sv. Marije na Dolcu.

Prva srušena zgrada starog Dolca bila je kurija protonotara Plemića, što je izazvalo buran protest Zagrepčana. Srušena je 1925. godine uoči otvorenja kulturno-historijske izložbe grada Zagreba koja se održavala u čast 1000 godina Hrvatskog kraljevstva(!). Vrlo ugledni ljudi tražili su da se sruši i crkva Sv. Marije.

2012. Trgovačko-stambena zgrada Bartulić

Prva novoizgrađena zgrada čitava kompleksa Dolac bila je trgovačko-stambena trokatnica na jugozapadnom uglu vanjske tržnice i Tkalčićeve ulice (investitor ljekarnik Vladimir Bartulić, arhitekt Vjekoslav Bastl) podignuta 1927. godine. U ožujku 1932. izbio je veliki požar, a treći kat bio je potpuno uništen. No, financijska moći farmaceutske tajkuna Bartulića bila je takva da se iste godine mogao upustiti u popravak cijele zgrade.

*1913. godine ulica Potok preimenovana je u Tkalčićevu ulicu u čast velikog hrvatskog povjesničara Ivana Krstitelja Tkalčića (1840 - 1905.).

2012. Trgovačko-stambena zgrada Arko-Hercog

Duž istočne strane tržnice izgrađene su dvije trgovačko-stambene zgrade (investitori dr. Branko Arko i dr. Žiga Hercog, arhitekt Ignjat Fischer) koje ostavljaju dojam jedinstvene zgrade.

Odbor za prosuđivanje kvalitete pročelja i ishođenje građevne dozvole je 1929. godine ocijenio neprihvatljivim ovaj Fischerov projekt jer ne poštuje odluku iz 1925. godine za jedinstvenim izgledom trga (ujednačenost visine), no investitore to nije spriječilo da započnu s gradnjom. Uporabne dozvole dodijeljene su ovoj dvojici zagrebačkih tajkuna u veljači i svibnju 1931. godine.

1948.

2010.

Vanjska tržnica Dolac

1931. Unutrašnja tržnica je potpuno ukopana sa zapadne, sjeverne i istočne strane.

2012.

U unutrašnju tržnicu ulazi se s južne strane iz ulice Pod Zidom, a s dva vanjska stubišta uz zapadni i istočni blok zgrada pristupa se vanjskoj tržnici.

Otvorenje vanjske tržnice dogodilo se bez najave 7. studenoga 1929. godine. Prodavači mliječnih proizvoda i peradi premješteni su s Trga bana Jelačića na Dolac, a službenici Tržnoga nadzorništva su preseljeni u novu zgradu uz crkvu sv. Marije.

1929. Unutrašnjost tržnice Dolac

Prirodno osvjjetljenje unutrašnje tržnice riješeno je ugradnjom pravokutnih okvira s Luxfer staklenim prizmama, koji su poslije prekriveni asfaltom kad je asfaltirana vanjska tržnica.

1930. unutrašnja tržnica nakon otvorenja 1. rujna

2012.

1932.

1932.

2012.

2012.

U unutrašnjoj tržnici na sjevernoj strani prema Opatovini nalazi se međukat (sa stubištima do vanjske tržnice), gdje su bile predviđene hladnjače za sve vrste namirnica. Dio s hladnjačama nikada nije izveden.

Tržnica za prodaju ribe

Neugledna prizemna zgrada ribarnice (tržnice za prodaju ribe) nije zadovoljavala regulatorne i arhitektonske kriterije postavljene u detaljnoj regulatornoj osnovi Dolca iz 1925. godine, pa ipak je gradnja odobrena u lipnju 1934. godine, a u građevnoj dozvoli (1935.) dodijeljenoj na razdoblje od šest godina predviđeno je rušenje nakon isteka roka i premještanje na bolju lokaciju. Do danas je ostala na istom mjestu.

2012. Tržnica za prodaju ribe

Prof. Dragutin Hirc:

Bilo je jela "od rib, žab i želva".

Ribe su pripravljali ovako:

Krap (šaran) bio je modro obkuhan, na crnoj juhi, bio je pečen, bio je "prevehli", "prekuhan", na limunskoj juhi, frigan na juhi, na juhi crljenca-luka, a pravili su od njega i "hladnetinu".

Šćuka (štuka) bila je prekuhana, pečena, tenfana na limunskom soku, pripravljena hrenom, mandalinskim, sardeličnom juhom, šćuka "kakti štokfiš" u kiselom zelju.

Soma su pekli, frigali, pekli na ražnju, od glave pripravili hladnetinu, juhu.

Piškure (*Misgurnus fossilis*) spremili su u zeljnom soku sa "gvercom", šafranom i "muskatpletom" (Muskatbluthe), u juhi ili ih frigali.

Žabe su jeli u juhi, frigane, kao "karbonadline".

Željve (kornjača) priredili su zelenim grahom, limunskim sokom, na "reski juhi", tenfane.

Rake su frigali, kosali i pekli od njih "rakovkoh".

Morsku "hobotnicu" i "austrige" (ošttrige) bi jeli sa limunskim sokom.

Pak, da to ne bijahu vremena, kad je Zagrebom tekao med i mlieko i dobri naši "purgari" živjeli kao "bubreg u loju".

KOMENTARI ČITATELJA

+13 [#1](#) Dodatak — LjubomirS 2012-04-04 12:13

Na sjeverni dio vanjske tržnice Dolac nadovezuje se ulica Opatovina (nazvana po opatima cistercitima). Rušenjem kuća na početku ulice Opatovina, tijekom gradnje tržnice Dolac, nastao je maleni trg (oko spomenika Petrici Kerempuhu), tzv. tržnica za prodaju cvijeća.

Uglovnica Opatovina/Skalinska je zaštićeno kulturno dobro (očuvani svodovi u prizemlju iz 1674., pregradnja 1881., adaptacija 1925.). Vlasnik ove zgrade bio je i Stjepan pl. Miletić.

Groblje i zidane ukopane kripke na lokaciji Dolac. Postoje li još uvijek kripke ispod ribarnice danas? Zašto se ribarnica nije premjestila ili barem njeno podzemlje istražilo kad se cijela tržnica obnavljala 90-tih godina?

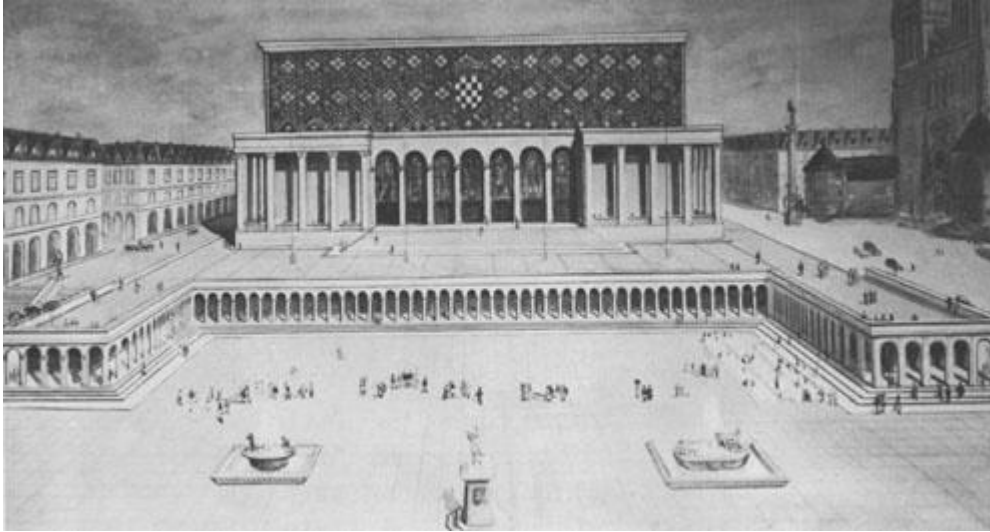
> Zašto je Crkva sv. Marije ostala zatvorena od pogleda sa svoje istočne strane? Krije li prostor između crkve i ribarnice još povijesnih zanimljivosti?

Reportaža ukazuje na korupciju, interese kapitala, tajkune i afere gradonačelnika na početku 20. stoljeća. Čemu se onda danas čuditi istim postupcima vlasti? Na sličan je način (u sprezi uprava grada – kapital) tekla i "obnova i uređenje" Cvijetnoga trga (Trg P. Preradovića) u Zagrebu.

Ovo što nam pokazuje Ljubomir Škrinjar u svojim reportažama iziskuje nevjerojatnu upornost, tehniku snimanja, razrade i pisanja te konačno postavljanja na portal takvog vrijednog uradka. Samo onaj tko se samo malo probao baviti fotografijom i pisanjem tek naslućuje kolika je energija i vrijeme uloženo u ovakav jedan istraživački rad. Zato doista velika hvala Ljubomiru, majstoru domoljubno-reportažne fotografije i povijesnih podataka.

Sretan Ti i blagoslovljeni Uskrs, prijatelju. Darovao si nam ponovno prekrasnu pisanicu!

A za kraj i jedna "pisanica" od velikog hrvatskog umjetnika Kristijana Krekovića i njegova vizija spajanja Dolca s Trgom bana J.Jelačića.

na arhitektonska **noćna mora** kojoj je jedini plus to što nikad nije (i **nadajmo se** da niti neće biti) realizirana? Izgleda da je Krekoviću veliki uzor u arhitekturi Albert **Speer**, ili neki od Staljinovih arhitekata. Sva ta monumentalnost, predimenzionirani pseudoantički elementi, lukovi gdje im nije mjesto, ogromni stupovi koji ne podupiru i ne nose ništa... sva ta megalomanija svojstvena svakom totalitarističkom umu.

Nije sve u novom, novim zgradama. Ima nešto u starom. Draži mi je ovakav današnji Trg bana Josipa Jelačića, gdje se vidi povjesni slijed razvoja trga, nego nabrzinu sagrađena neka, nečija, ideja koja u kratkom vremenu uništi čitav povjesni slijed, a samim tim i priču o razvoju jednog grada. Bilo je u povijesti mnogo onih koji su htjeli mijenjati oblička grada u kratkom vremenu hraneći svoju strast za uklanjanjem starog. Često su to bili ljudi koji su željeli na taj način ukloniti nešto iz vlastite prošlosti što im je smetalo za vrijeme u kojem žive i budućnost.

Najljepša je umjetnost arhitekture koju čini vrijeme i postupni razvoj nekog grada.